

tezkirelerde farklı tarihler verilmektedir. Kübrevî-Zehabî tarikâtı onun zamanında Horasan'dan Fars bölgesine intikal etmeye başlamış, halifesi Kutbüddin Tebrîzî döneminde bölgeye iyice yerleşmiş ve günümüze kadar mevcudiyetini sürdürmüştür.

Eserleri. 1. Dîvân. Cevherî, Necîb, Necîbüddin, Zerger mahlaslarını kullanan şairin divanı 4000'i aşkın beyit ihtiva eder. Eserin bir nüshası Tahran Meclis Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (nr. 390). **2. Seb'ü'l-meşânî.** 1020 beyitlik tasavvufî bir mesnevidir. Safevî Hükümdarı Süleyman Şah zamanında 1094 (1683) yılında yazılan eser Muhsin Hâî İmâdülfukarâ tarafından taşbaskı olarak neşredilmiştir (Şîraz 1342). **3. Hülâsatü'l-hakâyiğ.** Felsefî, irfanî ve tasavvufî konuları işleyen iki mesnevi Muhammed Kerim Tebrîzî'nin önsözünü yayımlanmıştır (Şîraz 1338). **4. Nürü'l-hidâye ve maşdarü'l-vilâye.** Bir mukaddime, yedi bölüm ve bir hâtmeden meydana gelen mensur eserde yaratılış, ilim ve âlimlerin tabakaları, Allah'ın zâtını bilmede insanın acziyeti, hak ve bâtil mezhepler, usûl-i dîn gibi konular ele alınmıştır. Mukaddimede Safevî şahlarının şeceresini manzum olarak veren Necîbüddin *Uşûl-i Kâfi* gibi hadis kitaplarını ve Şeyh Muhammed Ali Müezzîn-i Horasânî'nin *Tuhfetü'l-'Abbâsiyye*'sini, Attâr'ın *Tezkiretü'l-evliyâ*' ve İbn Sinâ'nın eş-Şîrâ' adlı eserlerini, Safiyüddîn-i Erdebîlî'nin *Maqâlâtı*'nı ve kullandığı diğer eserlerin adını zikretmiştir. Sade bir Farsça'nın hâkim olduğu eserde Necîbüddin Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Şeyh Bahâî, Hâfız-ı Şîrâzî ve Sa'dî-i Şîrâzî gibi şairlerin şiirlerini yanı sıra kendi şiirlerine de yer vermiştir (Şîraz 1336; Tahran 1365). Necîbüddin'in diğer eserleri arasında *Maqâlât-ı Vâfiye* (Tahran Üniversitesi Merkez Ktp., nr. 1570), *İştîlâhât-ı Şûfiyân* (Şîraz, Ahmediye Hankahı, nr. 65/3) ve bazı tezkire kitaplarında ismi anılan *Destûr-ı Süleymân* adlı eserleri bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Rızâ Kulu Han Hidâyet, *Tezkire-i Riyâzû'l-'ârifîn*, Tahran 1305, s. 133; Ma'sûm Ali Şah, *Tarâîk*, III, 216; Münzevî, *Fihrist*, II, 1038, 1473; III, 2568; IV, 2797, 2901; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zer'â ilâ teşânifi's-Şî'a*, Beyrut 1403/1983, VIII, 225; XII, 130; XXIV, 386; Abdülhüseyn Zerrînküb, *Dünbâle-i Cüstüci der Tasavvufi İrân*, Tahran 1369 hş., s. 266; Abdürrefî Hakikat, *Târîh-i 'İrfân ve 'Ârifân-ı İrânî*, Tahran 1372 hş., s. 661-662; Ahmed Temîm Dâri, *'İrfân ve Edeb der 'Aşr-ı Safevî*, Tahran 1372 hş., I, 340-364; M. Ali Terbiyet, *Dânişmendân-ı Âzerbâycân*, Tahran, ts., s. 374; Ferhat Nâz, "Şeyh Necîbüddin Rıza Tebrîzî ve Nürü'l-hidâye", *Dâniş*, sy. 32, İslâmâbâd 1993, s. 123-142.

RIZA KURTULUŞ

NECİD (نجد)

Orta Arabistan'da bir bölge.

Civarındaki çukur alanlara göre yüksek olan bölgenin adı Necd (yüksek yayla / plato) olup kaynaklarda Nücud şeklinde de geçer. Klasik kaynaklarda, Arabistan yarımadasının sahil şeridini teşkil eden Tihâme üzerinde yükselen bölge veya yüksek kırsımları Tihâme ve Yemen'e, alçak kısımları Irak ve Suriye'ye bakan büyük bir bölümü çöl olan geniş arazi için kullanılmaktadır. Bu geniş anlamı dışında Hicaz ile Irak arasında kalan bölgeye de Necd denilir. XIX. yüzyıldan itibaren bir siyasî coğrafya olarak kuzeyden Cebelîşemmer (Beriyetüşşâm) ve Nüfûd çölü batıdan Hicaz, güneyden Rub'ulhâl çölü, doğudan Dehnâ çölü ve Ahsâ'nın arasında kalan bölge olarak tanımlanır. Büyük bir bölümü çölden oluşan Necd'de çöl iklimi hâkimdir. Üç taraftan çöllerle çevrili bu büyük alan, içinde 1400 metreye kadar yükselen volkanik lav akıntıları ve kireçli taşlarla örtülü bir kısım sıra dağlar ile parçalı bir görünüm arzeder. Cebelîşemmer'den güneyde Vâdiddevâsir'e doğru tecdîcî olarak alçalan geniş bölge Âliyetünnecc, Tuveyk ve Arme dağlarını içine alan kısım da Sâfiletünnecc adıyla anılır. Kuzeydoğu istikametinde alçalan Necd bölgesinde yalnız ilkbaharda yeşillenen geniş vadiler bulunur. Vadiler boyunca birçok yerleşim alanı kurulmuştur. Bu vadiler Orta Arabistan'ın hem ulaşım yolları hem de ziraatı için önem arz etmiştir. XIX. yüzyıl Osmanlı kaynakları ve haritalarında bölge Necd-i Hicâzî ve Necd-i Ânzî (Urbânî) şeklinde gösterilir. Necd-i Hicâzî Kasîm, Cebelîşemmer, Veşm, Mahmel ve Südeyr; Necd-i Ânzî ise Vehhâbîler'in ilk merkezi Dir'iye'yi ve Suudi Arabistan'ın başşehri Riyad'ı da içine alan Vâdiihanife, Harc, Eflâc ve Vâdiddevâsir bölgelerinden oluşur.

Geniş Necd coğrafyası en eski göçebe Arap kabilelerinin yaşadığı bir mekân diye bilinir. Hazerî adı verilen ve geniş vahalar boyunca yerleşik yahud yarı yerleşik hayatı benimseyen bazı Arap kabilelerinin varlığına dair kayıtlara rastlanmakla birlikte bu coğrafyada tarihte etkin olmuş bir devlet ortaya çıkmamıştır. Bunun tek istisnası, Yemen'deki Himyerîler'e bağlı olarak Necd ve Yemâme'de kurulan Kinde Devleti'dir. Hakkında çok az bilgi bulunan bu devlet İranlılar tarafından ortadan kaldırılmış, Kinde hânedanına mensup birçok kimse Hadramut taraflarına geçmiştir.

Hz. Peygamber'in İslâm'a davet mektubu gönderdiği devlet adamları arasında bu devletten kalan Yemâme hâkimi Hevze el-Hanefî'nin de bulunduğu bilinmektedir. Hevze, Resûl-i Ekrem'in elçisine iyi davranmışsa da İslâm'ı kabul etmemiştir. Daha sonra kabileleri birlikte idare ettikleri Sümâme b. Üsâl, Mekke'ye gidip müslüman olduğunu bildirmiş, böylece İslâm erken bir dönemde Necd içlerine kadar ulaşmıştır. Necd'le ilgili ilk ciddi hadise, Yemâme'de Müseylimetülkezzâb'ın peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkıp halkı kendisine biat etmeye çağırması ve Hz. Peygamber'in vefatı üzerine zekât ödemek istemeyen bazı Arap kabilelerini etrafına toplayarak ridde hareketlerini başlatmasıdır. Halife Ebû Bekir dönemindeki ridde savaşları da daha yoğun olarak bu coğrafyada cereyan etmiştir. Abbâsîler devrinde IV. (X.) yüzyıldan sonra zaman zaman Mekke şerifleri nüfuzlarını Necd'de kabul ettirdiler. Aslında bu durum Necd kabilelerinin zekât ve öşürlerini toplamaktan ibaretti. Çünkü Necd'de hüküm süren geleneksel yapı tam bir devlet idaresinin tesisine imkân vermemekteydi.

Necd çöllerinde dolaşan, çoğunlukla devecilik ve koyunculukla uğraşan bedevî Arap kabileleriyle çöllerle çevrili vaha ve vadilerde yaşayıp ziraatla uğraşan yerleşik

Necd bölgesinde Südeyr yakınındaki bir vahada eski bir yerleşimin harabeleri

NECID

kabilelerin tanıdığı yegâne içtimâî ve siyasî birlik kabile idi. Birbirine kan bağı ile bağı olan ailelerden meydana gelen kabilenin şeyhi (emîr) tek söz sahibi durumundaydı. Bazan kabileler arasında ittifak sağlanarak gevşek konfederasyonlar da oluşturulabilmekteydi. Coğrafyanın genişliğine rağmen iklim şartlarına göre ve hayvanlarına mera bulma maksadı ile hareket eden bu kabilelerin birbirlerinin alanlarına geçmeleri anlaşmazlıklara ve çatışmalara yol açıyordu. Zaman içinde bu çatışmalar hayatın bir parçası haline geldi ve "gazve" denilen askerî hareketlerle birbirini yağmalama geleneğine dönüştü.

Osmanlı Devleti'nin Arap coğrafyasında Yavuz Sultan Selim ile başlayan hâkimiyetinin Kanûnî Sultan Süleyman'ın Irakıyın Seferi ile sağlam temellere oturtulması sonucu Bağdat, Basra ve Lahsâ beylerbeylikleri ve Cidde Paşalığı'nın kurulmasının ardından Necid de idare altına alınmaya başlandı. Necid kabileleri yakın buldukları eyaletlerin aracılığı ile geleneklerine dokunulmadan yönetilir oldu. Necid'de birçok Arap kabilesi bulunmakla beraber tarih boyunca varlıklarını sürdüren büyük kabileler veya kabile birliklerinin sayısı azdır. Mutayr, Ucmân, Mürre, Uteybe, Sebî, Şehûl, Devâsir, Harb, Aneze ve bunların kolları başlıca Necid kabileleridir. Zaman zaman askerî hareketlerde civardaki Osmanlı valileri tarafından asker kaynağı olarak kullanılan bu kabilelerin arasından ön plana çıkanlara bazı imtiyazlar tanınmakta, böylece devlet geleneğinin yaygınlaşması amaçlanmaktaydı. Aslında Necid kabileleri modern anlamdaki bir devletle ilk defa Osmanlı döneminde karşılaşmışlardı. Fakat keskin geleneklerinden uzaklaştırılıp tebaa olarak itaatlerinin sağlanması zaman alacağından vergilerini vermeleri ve padişah adına hutbe okutmaları karşılığında Osmanlı Devleti bunların geleneksel idarelerinin devamına göz yumdu, aşırı hareketlerine karşılık da askerî tedbirler uy-

gulamaktan geri durmadı. Ayrıca zaman içinde önemli kabile şeyhlerinin tayinine müdahale edilerek veya tayin edilenlere unvanlar, hil'atler verilerek devletin nüfuzunun yaygınlaşması sağlandı. Ortaçağ'lardan beri Mekke şeriflerinin nüfuzu altındaki Necid kabilelerinin statüsüne dokunulmadı. Bağdat'a yakın olan, sürekli konar-göçer durumundaki kabileler Bağdat eyaleti, bir kısmı da Lahsâ beylerbeyliği aracılığı ile yönetildi. Böylece Necid içlerinden geçen hac ve ticaret yollarının güvenliği sağlandı. Ayrıca Bağdat'ta güçlü bir kabile şeyhine tevdi edilmiş olan Bâbü'l-Arab kurumu ile kabile-devlet ilişkileri düzenlendi.

Bu yapı, XVIII. yüzyılın ortalarından itibaren bölgede meydana gelen yeni akımlarla sarsıldı. Çoğunluğun Hanbelî mezhebini benimsediği Necid'de birçok din âlimi yetişmesine rağmen bölgede İslâmî hayat tam olarak hâkim olamadı. Müslümanlık'la eski inançlarının karışımı bir dinî hayat geliştiren Necid ahalisinin özellikle göçebe kısmı İslâm'dan hayli uzaklaşmıştı. Böyle bir ortamda Muhammed b. Abdülvehhâb Necid'de yeni bir dinî hareket başlattı. 1744'te Dir'ye Emîri Muhammed b. Suûd ile dinî-siyasî birlik oluşturup Necid'deki dengeleri tamamen sarstı. Dir'ye bu yeni hareketin merkezi oldu. Vehhâbîliğin Necid sınırlarını aşip Hicaz ve Lahsâ'ya yayılması ile Osmanlı Devleti durumun vahametini kavradı. Ancak ilk ciddi askerî hareket 1792'de Lahsâ'yı alan Vehhâbîler'in 1801'de Kerbelâ'yı basmaları ve 1803 yılında Hicaz'a uzanmaları üzerine yapıldı. Bağdat'tan Necid'e askerî seferler düzenlendiyse de sonuç alınmadı. Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrâhim Paşa'nın 1818'de Necid'e yaptığı askerî seferle Dir'ye tahrip edilerek Vehhâbî Suud Devleti'nin oluşumu engellendi. Necid, Cidde ve Habeş İbrâhim Paşa'nın idaresine verildi. Onun 1819'da Mısır'a dönmelerinden ardından Necid'de devam etmekte olan idarî düzenlemeler zayıfladı. Mısır'a sürgün edilen Suûd ailesinden Türkî b. Abdullah, 1824'te geri gelerek başına topladığı taraftarları ile Dir'ye yakınlarında Riyad'ı merkez edindi. Ardından Faysal b. Türkî zamanında Suûdîler'in toparlanıp Lahsâ üzerinden körfeze açılması Mehmed Ali Paşa'yı rahatsız etti. Mısır ve Cidde'den yapılan bazı müdahalelerle Necid Cidde'ye bağlandı, Faysal'a da kaymakamlık verilerek tekrar Cidde hazinesine vergi ödemekle mükellef tutuldu.

Osmanlı Devleti ile oldukça dengeli bir ilişki kuran ve nüfuzunu körfeze kadar ya-

yan Faysal'ın 1865 sonlarında ölümüyle yerine geçen, devletin Necid kaymakamı unvanı verdiği oğlu Abdullah ile kardeşi Suûd arasında başlayan çekişmeler Necid tarihinde yeni bir dönem açtı. İki kardeşin çekişmelerinde İngilizler Suûd'u destekledi. Bu gelişmeler karşısında Abdullah devlete müracaat ederek kaymakamlığının tehditlerden korunmasını istedi. Bağdat Valisi Midhat Paşa'nın önerisiyle Lahsâ'yı (Ahsâ) ele geçiren Suûd'a karşı askerî hareket düzenlendi. Nâfiz Paşa kumandasındaki ordu Mayıs 1871'de Bağdat'tan hareketle Ahsâ seferine çıktı. Birkaç ay içinde tamamlanan bu seferin ardından merkezi Ahsâ olmak üzere Necid mutasarrıflığı teşkil edildi. Bunun amacı, Necid ve Ahsâ'yı İngilizler'in etkisindeki Suûd'un tasallutundan kurtarıp Abdullah b. Faysal'ın idaresine vermektir. Ancak Abdullah'ın son anda Ahsâ'dan ayrılıp Necid'e çekilmesi planları değiştirdi. Bu tarihten itibaren Necid / Ahsâ mutasarrıflığı merkezden yapılan tayinlerle idare edilmeye başlandı.

Osmanlılar, Necid'de Suûdîler'e karşı yeni bir gücü desteklediler. Necid içlerindeki istikrarsızlıktan faydalanarak başına topladığı kabilelerle Necid'in kuzeyinde Cebeleşemmer'de bir güç halinde ortaya çıkan Reşidîler Suûdîler'in bir alternatifi gibi görüldü. Abdullah b. Faysal'ın yerine Muhammed b. Reşid Necid emîri olarak tanındı. Reşidîler, önceleri iyi geçindikleri Suûdîler'i 1891'de Riyad'dan çıkarıp Küveyt'e çekilmek zorunda bıraktılar ve Necid'in idaresini tamamen ellerine geçirdiler. 1902'de Suûdîler'den Abdülaziz b. Suûd'un Riyad'ı ele geçirmesi Necid tarihinde yeni bir dönem başlattı. İbn Reşid'in yardım isteklerine cevap vermek maksadıyla Necid içlerine Kasım Askerî Harekâtı diye bilinen bir sefer düzenlendi. Ancak zamansız ve hazırlıksız yapılan bu seferde binlerce Osmanlı askerî Necid çöllerinde açlık, susuzluk ve hastalıklardan yok oldu. Bundan cesaret alan Abdülaziz b. Suûd, modern Suudi Arabistan Devleti'nin kuruluşuna giden süreci başlattı. Önce rakibi Reşidîler'i bertaraf etti, ardından hem Vehhâbî öğretisini yaygınlaştırmak hem de yerleşik hayatı özendirme için Necid'in çeşitli yerlerinde Hicaz denilen yerleşim birimleri kurdu. İhvân diye isimlendirilen yerleşimciler gerektiğinde askerî güç olarak kullanılmak üzere eğitildi. Abdülaziz b. Suûd, Osmanlı Devleti'nin Balkan savaşları ile uğraşmasını fırsat bilerek sınırlı jandarma birliklerinin koruduğu Ahsâ'yı ele geçirdi. Bu fiilî durum karşısında Osmanlı hükümetiyle Abdülaziz b. Suûd arasında 1914 yılında bir antlaşma yapıldı ve kendisine Necid vali ve

Necid'de
eski bir minare

kumandanı unvanı verildi. Ardından I. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine kendisine cihad çağrısı yapılmasına rağmen taraf-sız kalan Abdülazîz b. Suûd savaş sonun-da önce kendisini Necid sultanı ilân ettirdi, daha sonra Hicaz'ı kontrol eden Şerîf Hüseyin'in aleyhinde genişleyerek Hicaz böl-gesini ele geçirdi; Necid, Hicaz ve Mülha-katı sultanı unvanını aldı. 1932'de Suudi Arabistan resmen kurulunca Riyad bu ül-kenin başşehri yapıldı.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 164, s. 206; BA, HH, nr. 3788 A, 3799 A, 3826; BA, Cevdet - Dahiliye, nr. 61, 10782; BA, İrade - Dahiliye, nr. 44002; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, V, 261-262; Bostan Çelebi, *Süleyman-nâme*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3317, vr. 159^a, 160^b; İbn Gannâm, *Târîhu Necd* (nşr. Nâsî-rüddin el-Esed), Beyrut 1405/1985, tür.yer.; Os-man b. Bişr en-Necîdî, *'Uvnânü'l-mecd fi târîhi Necd* (nşr. Abdurrahman b. Abdülâtîf Âlû's-Şeyh), Riyad 1402/1982, I, 33-35, 44-46; *Mir'âtü'l-Ha-remeyn*, III, 321-329; Eyüp Sabri Paşa, *Târîh-i Vehhâbiyyân*, İstanbul 1296, s. 2-23; Hüseyin Hüsnü, *Necid Kitasının Ahvâl-i Umûmiyyesi*, İstan-bul 1328, s. 15-16; R. B. Winder, *Saudi Ara-bia in the Nineteenth Century*, New York 1965, s. 2-6; Hüseyin Halef eş-Şeyh Haz'al, *Târîhu'l-Cezireti'l-Arabiyye fi 'aşri's-Şeyh Muhammed b. 'Abdülvehhâb*, Beyrut, ts. (Matâbiu dâri'l-kütüb), s. 28-30; Mahmûd Şukrî el-Âlûsî, *Târîhu Necd*, Kahire 1343, s. 6-7, 19-20; Hitti, *İslâm Ta-rîhi*, I, 128-130; Emin er-Reyhânî, *Necd ve mul-hakâtüh*, Riyad 1981, s. 21-30; Abdullah Yûsuf el-Guneym, *İklîmü'l-Cezireti'l-Arabiyye*, Küveyt 1981, s. 47-55; Münîr el-Aclânî, *Târîhu'l-bilâdi'l-Arabiyyeti's-Su'ûdiyye*, Riyad 1993, I, 14-18, 375-380; İbrâhim b. Fasîh b. Sibgatullah el-Hay-dârî el-Bağdâdî, *'Uvnânü'l-mecd fi beyânihî ahvâli Bağdâd ve'l-Başra ve Necd*, London 1998, s. 188, 208-210; Zekerîya Kurşun, *Necid ve Ahşa'da Os-manlı Hakimiyeti: Vehhabî Hareketi ve Suud Devleti'nin Ortaya Çıkışı*, Ankara 1998, tür.yer.; a.mlf. - M. Mûsâ el-Kuraynî, *Sevâhil Necd "el-Ah-sâ" fi arşifi'l-Osmânî*, Beyrut 2005, tür.yer.; Aţla-sü'l-memleketi'l-Arabiyyeti's-Su'ûdiyye, Riyad 1999, tür.yer.; Vedî' el-Bustânî, *Nûbze târîhiyye 'an Necd* (nşr. Abdullah Sâlih el-Useymin), Riyad 1419/1999, tür.yer.; Hâlid el-Huneyn, *Necd ve Âşdâ'ü mefâtinihî fi ş-ş'r*, Riyad 2003, I, 51-72, 97-109; M. Mûsâ el-Kuraynî, *el-İdâretü'l-Os-mâniyye fi mutasarrifiyyeti'l-Ahşâ*, Riyad 1426, s. 74-96; *Kâmûsü'l-a'lâm*, VI, 4562- 4563; Adolf Grohmann - K. S. Mc-Lachlan, "Nađîd", *EP* (İng.), VII, 864-866; a.mlf. - [Besim Darkot], "Necid", *İA*, IX, 159-162.

ZEKERİYA KURŞUN

NECİP ÂSİM YAZIKSIZ

(1861-1935)

Türkiye'deki ilk Türkçüler'den,
Türk tarih ve dil âlimi.

29 Aralık 1861'de Kilis'te doğdu. O çev-rede Balhasanoğulları diye tanınan bir sipa-hi ailesinden gelmektedir. İlk ve orta öğre-nimini memleketinde tamamladı. 1875'te

Şam Askerî İdâdîsi'ne kaydoldu; bir süre sonra kaydını Kuleli Askerî İdâdîsi'ne aldırdı. 1879'da Mekteb-i Harbiyye'ye girdi, 1881'-de mülâzım-ı sâni rütbesiyle buradan mez-un oldu. İstanbul'da çeşitli askerî rüşdi-yelerde ve Mekteb-i Harbiyye'de Fransız-ca, Türkçe ve tarih muallimliği yaptı. 1913 yılında miralaylıktan emekliye ayrılmca Ma-rîf Nezâreti tarafından Dârülfünun'a Türk tarihi ve Türk dili müderrisi tayin edildi. 1927'de Erzurum mebusu olarak Büyük Millet Meclisi'ne girdi. 12 Aralık 1935'te İstan-bul'da vefat etti. Mezarı Sahrâyicedid Kabristanı'ndadır.

Necip Âsım, daha Şam İdâdîsi'nde oku-duğu sırada Suriye'de bazı çevrelerde Türk-ler'e karşı takınılan menfi tavır onda millî şuurun erken yaşta uyanmasında etkili olmuştur. Kuleli Askerî İdâdîsi'nde talebe iken gidip geldiği Ahmed Midhat Efen-di'nin Beykoz'daki evinde Veled Çelebi (İz-budak), Şemseddin Sâmî, Emrullah Efendi ve Fuad (Köseraif) gibi devrin Türkçüler'iy-le tanışmış, ilk yazılarını Ahmed Midhat Efendi'nin *Tercümân-ı Hakikat* gazetesinde yayımlamıştır. 1895'ten itibaren, devrin önde gelen Türkçü yazarlarının toplandı-ğı *İkdam* gazetesinde yazılar yazmaya başlayan Necip Âsım'a Veled Çelebi ile bir-likte, "Türk" kelimesini o dönemde kulla-nılan imlânın aksine "vav" ile yazdıkların-dan dolayı "Vavlı Türk" lakabı verilmişti. Daha sonra *Maârif*, *Ma'lûmât*, *Mekteb* ve *Servet-i Fünûn* gibi dergilerde "Lisan Bahisleri", "Dilimize Hizmet" ve "Dilimiz" gibi başlıklar altında neşrettiği yazılarında bir yandan Türkçe'nin sadeleşmesini sav-unurken öte yandan dildeki yabancı ter-kimlerin çözülmesini ve biri Osmanlıca, di-ğeri Türkçe iki ayrı lugat hazırlanmasını teklif etmiştir. Ancak devrindeki bir kısım Türkçüler'den farklı şekilde tasfiyeci olma-yan Necip Âsım, çeşitli yazılarında asıl ama-cının Türkçe'nin de medenî dünya dilleri arasında belli bir yeri bulunduğunu ispat etmek ve ülkede herkesin yazdığını an-la-yacak bir dil kullanmasını sağlamak oldu-ğunu söyler.

1908'de II. Meşrutiyet'in ilânından son-ra Türk Derneği'nin kurucuları arasında yer almış, ardından derneğin başkanlığına ge-tirilmiştir. Aynı yıllarda *Türk Yurdu*, *Bilgi Mecmuası*, *İctihâd*, *Dârülfünun Edebi-yat Fakültesi Mecmuası*, *Anadolu Mecmuası*, *Millî Tetebbûlar Mecmuası* ile *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*'nda Türk dili tarihiyle ilgili bazı makaleler yayımlamış ve Osmanlı Türkçesi'nin grame-ri üzerinde çalışmalar yapmıştır. Bir süre Anadolu diyalektolojisiyle de meşgul olan

Necip Âsım, Macarlar'ın Peşte'de çıkardığı *Keleti Szemle* dergisinde Balhasanoğlu ve Balkanoğlu imzasıyla bu konuda Fran-sızca incelemeler neşretmiştir.

Necip Âsım, *En Eski Türk Yazısı* adıyla yayımladığı eserinde rünik Türk alfabesi-ni tanıtmıştır. Ayrıca Orhun Âbideleri'nin metnini ve tercümesini neşretmiş, *Eski Savlar* adlı kitabıyla Türk atasözleri üze-rinde durmuştur. Süleymaniye Kütüpha-nesi'nde *Atebetü'l-hakâyık*'ın Uygur ve Arap harfleriyle istinsah edilmiş bir nüsha-sını bularak eseri ilim âlemine tanıtmış ve bir önsöz ilâvesiyle yayımlamıştır. Ardın-dan Kilisli Rifat (Bilge) aynı kütüphanede eserin bir başka nüshasını tesbit edince Necip Âsım her iki nüshayı karşılaştırıp ara-larındaki farkları ortaya koymuş ve *Hibe-tü'l-hakâyık* adıyla yayımlamıştır.

Bunların yanında Necip Âsım genel dil-bilimi ve özellikle Ural-Altay dilleriyle de uğraşmıştır. Ayrıca Târîh-i Osmânî Encümeni üyesi sıfatıyla Türk tarihi üzerin-de incelemeler yapmış ve büyük bir ese-rin ilk cildi olarak, Osmanlı Devleti öncesi Türk tarihini içine alan *Osmanlı Târîhi*'-ni yayımlamıştır (Mehmed Ârif'le birlikte). Bu çalışmasında Léon Cahun'un *Introduc-tion à l'histoire de l'Asie. Les turcs et les mongoles* adlı eserinden (Paris 1896) büyük ölçüde faydalanmış, aynı yazarın *La Bannière blue. Aventures d'un musulman, d'un chrétien et d'un païen à l'époque des croisades et de la conquête des mongoles* (Paris 1876) adlı romanını da *Gök Sancak* adıyla Türkçe'ye çevirmiştir.

Necip Âsım aynı zamanda Dârülfünun'da Türkoloji'yi kuran kişi kabul edilmekte-dir. Onun Türk dili alanında yaptığı çalış-malar Türkiye dışında da takdir edilmiş ve bu münasebetle kendisine 1892'de Chica-go Sergisi'nde bir madalya ile bir diploma verilmiş, 1895'te Paris'teki Société Asiati-que'e üye seçilmiştir. Necip Âsım, Türk Dil Kurumu saflarına da katılmış ve ölümü-

Necip
Âsım
Yazıksız,
yazısı
ve imzası
(İstanbul
Üniversitesi
Türkiyat
Enstitüsü
Arşivi)